

В основі жорстокого поводження з дітьми лежить нерозуміння цінності дитини, відсутність системи демократичних цінностей, які визначають модель сімейного життя і родинного виховання в конкретній сім'ї.

Жорстоке поводження з дітьми в школі, виховній установі з боку вчителів, вихователів щодо дітей виявляється у наступному:

- приниженнях, постановці в кут, битті;
- роздяганні дитини перед іншими як способу покарання;
- нагадуванні при класному колективі про недоліки дитини, особливості сім'ї, сімейні події, про які вчителю стало відомо;
- непосильній праці;
- ігноруванні фізичних потреб дитини (заборона піти до туалету);
- існуванні «любимчиків» та «паріїв»;
- підвищеному тоні, крику, необґрунтованих, неадекватних оцінках;
- суворій дисципліні, яка тримається на страху, а не на інтересі до навчання; авторитаризмі, вимогах без пояснень;
- недоцільних вимогах до зовнішнього вигляду дитини (зачіски, форми) і застосуванні дій щодо його покращення – підстригання власноруч, зняття прикрас, відбір мобільних телефонів тощо;
- розбещенні.

Мають місце непоодинокі випадки приниження гідності дітей вчителями. Нерідко конфіденційна інформація щодо проблем дитини та її сім'ї розголошується і стає предметом обговорення у класному колективі, серед батьків, що травмує психіку, погіршує моральний стан дитини.

Засобом психологічного тиску в руках окремих педагогів стало знецінювання навчальних досягнень учнів. Нерідко 11-12 балів може отримати лише той учень, який ходить до вчителя на додаткові (платні) заняття.

Жорстоке поводження дітей щодо дітей виявляється в такому:

- образливих прізвиськах;
- насміханні над виглядом, видом діяльності, поведінкою дітей, які вирізняються серед однолітків;
- примушуванні до негативних дій (доведи, що не боїшся вчителя що ти не гірше за інших, - палиш, вживаєш наркотики, дорослий, бойкоті, ігноруванні;
- відбиранні у слабших дорогих речей, грошей, їжі;
- погрозах, приниженнях;
- примусу до «служіння» сильному - нести портфель, бути на підхваті, чергувати тощо;
- зґвалтуванні, цькуванні.

Жорстоке поводження з дітьми. Домашнє насильство над дітьми: його види та наслідки

Жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті.

Фізичне насильство - нанесення дитині батьками чи особами, що їх замінюють, вихователями чи іншими особами фізичних травм, різних тілесних ушкоджень, що завдають збиток здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя.

Ці дії можуть здійснюватися у формі побиття, катування, штовхань, у вигляді ударів, ляпасів, припікання гарячими предметами, рідинами, запаленими сигаретами, у вигляді укусів і з використанням усіляких предметів як знаряддя знущання над дитиною.

Фізичне насильство включає також залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю, пропонування їй отруйних засобів чи медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійних, не прописаних лікарем), а також спроби удушення чи втоплення дитини.

У деяких родинах як дисциплінарну міру використовують різні види фізичного покарання - від потиличників і ляпасів та до ударів ременем.

Необхідно усвідомлювати, що **фізичне насильство - це фізичний напад (катування), воно майже завжди супроводжується словесними образами і психічною травмою.**

Психічне (емоційне) насильство - постійна чи періодична словесна образа дитини, погрози з боку батьків, опікунів, учителів, вихователів, приниження її людського достоїнства, обвинувачення її в тому, у чому вона не винна, демонстрація нелюбові, ворожості до дитини.

До цього виду насильства належать також постійна неправда, обман дитини (у результаті чого вона втрачає довіру до дорослого), а також ситуації, коли вимоги до дитини не відповідають її віковим можливостям.

Зневага інтересами і потребами дитини (нехтування) - відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків чи осіб, їх що замінюють, у силу об'єктивних причин (бідність, психічні хвороби, недосвідченість) і без таких. Типовим прикладом зневажливого ставлення до дітей є не виконання дій батьків догляду за дитиною, що часто призводить до нещасних випадків, отруєнь та інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідків.

Зазвичай дитина-жертва страждає одночасно від декількох видів насильства. Так, інцест (сексуальне насильство) неминуче супроводжується руйнуванням сімейних стосунків та довіри в сім'ї, маніпулятивними стосунками, а часто й залякуванням з боку кривдника, що кваліфікується як психологічне насильство. Складовою частиною практично всіх видів насильства є фізичне (побиття) та емоційне (загрози вбити або покалічити).

Одним з проявів жорстокого поводження з дітьми є також відсутність у жінки любові до дитини, коли та ще перебуває в материнській утробі, тобто від небажаної вагітності. Її, що ще нічим себе не проявила, вже не люблять, не думають і не піклуються про неї. Будучи емоційно відкинутими ще до народження, такі діти народжуються раніше терміну в два рази частіше в порівнянні з дітьми від бажаної вагітності, вони частіше мають недостатню масу тіла, частіше хворіють у перші місяці життя, гірше розвиваються.

Насильство над дітьми можна класифікувати також за такими ознаками:

- *У залежності від стратегії кривдника:* явне та приховане (непряме);
- *за часом:* те, що відбувається зараз, і те, що трапилося в минулому;
- *за тривалістю:* одноразове або багаторазове, що триває роками;
- *за місцем та оточенням:* вдома - з боку родичів;
у школі - з боку педагогів або дітей;
на вулиці - з боку дітей або незнайомих дорослих.

Будь-який вид жорстокого поводження з дітьми веде до найрізноманітніших наслідків, але поєднує їх одне - збитки здоров'ю дитини чи небезпеку для її життя.

Негативними наслідками для здоров'я є: втрата чи погіршення функції якого-небудь органа, розвиток захворювання, порушення фізичного чи психічного розвитку. З 100 випадків фізичного насильства над дітьми приблизно 1-2 закінчуються смертю жертви насильства.

Наслідками фізичного насильства є синці, травми, переломи, ушкодження внутрішніх органів. Потрібен час, щоб залікувати ці ушкодження, але ще більше часу і зусиль потрібно для того, щоб залікувати психіку дитини, що постраждала від побоїв (як фізичних так і психологічних).

Розрізняють наближені і віддалені наслідки жорстокого поводження і неухважного ставлення до дітей:

До наближених наслідків належать фізичні травми, ушкодження, а також блювота, головний біль, втрата свідомості, характерні для синдрому струсу, що розвивається в маленьких дітей, яких беруть за плечі і сильно трясуть. Окрім зазначених ознак, у дітей під час цього синдрому з'являється крововилив в очні яблука.

До найближчих наслідків належать також гострі психічні порушення у відповідь на будь-який вид агресії, особливо на сексуальну.

Ці реакції можуть проявлятися у вигляді порушення, прагнення кудись бігти, сховатися або глибокої загальмованості, зовнішньої байдужності. Однак в обох випадках дитина охоплена найгострішим переживанням страху, тривоги і гніву. У дітей старшого віку можливий розвиток важкої депресії з почуттям власної збитковості, неповноцінності.

Серед віддалених наслідків жорстокого поводження з дітьми виділяються порушення фізичного і психічного розвитку дитини, різні соматичні захворювання, особистісні та емоційні порушення, соціальні наслідки.

Порушення фізичного і психічного розвитку

У більшості дітей, що живуть у родинах, де застосовуються важкі фізичні покарання, лайка на адресу дитини і є «методами виховання», чи в родинах, де діти позбавлені тепла, уваги, наприклад, у родинах батьків-алкоголіків, наявні ознаки затримки фізичного і нервово-психічного розвитку. Закордонні фахівці назвали цей стан дітей «нездатністю до процвітання».

Діти, що зазнавали жорстокого ставлення до себе, часто відстають у рості, масі чи у тому та іншому від своїх однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити, рідше сміються, вони значно гірше встигають у школі, ніж їхні однолітки. У таких дітей часто спостерігаються «шкідливі звички»: ссання пальців, кусання нігтів, розгойдування, заняття онанізмом.

Та й зовні діти, що живуть в умовах зневаги їхніх інтересів, фізичних й емоційних потреб, виглядають по-іншому, ніж діти, що живуть у нормальних умовах: у них припухлі, «заспані» очі, бліде обличчя, скуйовджене волосся, неохайність в одязі, інші ознаки гігієнічної занедбаності - педікульоз, висипання, неприємний запах від одягу і тіла.

Різні захворювання як наслідок жорстокого поводження

Захворювання можуть носити специфічний для окремого виду насильства характер: наприклад, під час фізичного насильства наявні ушкодження частин тіла і внутрішніх органів різного ступеня тяжкості, переломи кісток.

Під час сексуального насильства можуть бути захворювання, що передаються статевим шляхом: інфекційно-запальні захворювання геніталій, сифіліс, гонорея, СНІД, гострі і хронічні інфекції сечостатевих шляхів, травми, кровотечі із статевих органів і прямої кишки, розриви прямої кишки і піхви, випадання прямої кишки.

Незалежно від виду і характеру насильства в дітей можуть спостерігатися різні захворювання, що належать до психосоматичних: ожиріння чи, навпаки, різка втрата ваги, що обумовлено порушеннями апетиту.

Під час емоційного (психічного) насильства нерідко бувають шкірні висипання, алергійна патологія, виразка шлунка, під час сексуального насильства - непояснений (якщо ніяких захворювань органів черевної порожнини і малого таза не виявляється) біль внизу живота.

Часто в дітей розвиваються такі нервово-психічні захворювання, як енурез (нетримання сечі), енкопрез (нетримання калу), деякі діти повторно потрапляють у відділення невідкладної допомоги з приводу випадкових травм, отруєнь.

Психічні особливості дітей, які постраждали від насильства

Практично всі діти, що постраждали від жорстокого поводження і зневажливого ставлення, пережили психічну травму, в результаті чого вони розвиваються з визначеними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, що негативно впливає на їхнє подальше життя.

Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тваринах. Часто їхня агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої причини.

Деякі з них, навпроти, надмірно пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з однолітками. У занедбаних, емоційно депривованих дітей прагнення будь-яким шляхом

привернути до себе увагу іноді виявляється у вигляді зухвало, ексцентричного поведіння.

Соціальні наслідки жорстокого поводження з дітьми

Можна виділити два наслідки, що виявляються одночасно: шкода для жертви і для суспільства.

Діти, що пережили будь-який вид насильства, відчують труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції, щоб завоювати авторитет у школі тощо.

Вирішення своїх проблем діти - жертви насильства - часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, а це часто сполучено з формуванням у них пристрасті до алкоголю, наркотиків, вони починають красти і здійснювати інші протиправні дії.

Як говорилося вище, будь-який вид насильства формує у дітей і підлітків такі особистісні і поведінкові особливості, які роблять їх малопривабливими і навіть небезпечними для суспільства.

Які ж суспільні втрати від насильства над дітьми? Це, насамперед, втрати людського життя в результаті вбивств дітей і підлітків, їхніх самогубств, це втрата в їхній особі продуктивних членів суспільства внаслідок порушення їх психічного і фізичного здоров'я, низького освітнього і професійного рівня, кримінальної поведінки. Це втрата в їхній особі батьків, здатних виховати